

EMINESCU ȘI MODERNITATEA GÂNDIRII SALE PEDAGOGICE

Dr. Mihai NEBUNU
Universitatea “Constantin Brâncuși” din
Târgu Jiu

Rezumat

Ne propunem să relevăm, în prezentul excurs, unul dintre aspectele mai puțin cunoscute ale gândirii eminesciene, și anume actualitatea și modernitatea discursului său pedagogic. Fără a fi propriu-zis un pedagog, în sensul strict al termenului, deși nu i se poate contesta statutul de ilustru educator al neamului, Eminescu nu a ezitat, dintr-un profund spirit civic, patriotic și progresist, să se pronunțe asupra celor mai ardente probleme ale epocii sale, între care și învățământul. A întrezărit - fie și numai la modul intuiției (poetice) - soluții care, și astăzi, la mai bine de un secol după intrarea sa în nemurire, ne apar ca deosebit de actuale. Numeroasele observații - atâtea câte ni s-au păstrat, dintr-un mare număr - , risipite în presa vremii, pun în evidență concepția poetului, de nivel european, despre învățământ și educație. Reflexiile sale pedagogice, derivate dintr-o capacitate mai generală în a surprinde esențialul, i-au permis să privească, în fapt și în perspectivă, educația, în conexiune cu știința și cultura, pe care le-a considerat, în ansamblu, în spiritul pedagogiei moderne, ca agenți fundamentali, concurând la formarea personalității.

Cuvinte-cheie: actualitatea și modernitatea discursului pedagogic eminescian; relația dintre educație, știință și cultură; raportul dintre genotip și fenotip; educabilitate; învățământ intuitiv; spirit creativ;

„Elevul nu e un hamal care își încarcă memoria (...), ci un om care exercită puterile proprii ale inteligenței, întărindu-și aparatul conceptual”

(M.Eminescu)

Abordându-l azi pe Eminescu, din perspective multiple (pluri și interdisciplinară), în sensul de a intui un nivel global al spiritului său, constatăm cu uimire forța și vizionarismul, premoniția multora dintre ideile sale, fie că ele reprezintă produsul unor inimitabile tehnici

EMINESCU AND HIS TEACHING THOUGHT MODERNISM

PhD Mihai NEBUNU
“Constantin Brâncuși” University of
Târgu-Jiu

Abstract

We want to point out, in the current document, one of the less known aspects of Eminescu's thinking, namely his teaching speech' currency and modernism. Without being a real educator, in the rigid meaning of the word, even if nobody can dispute his status of brilliant educator of Romanian people, Eminescu did not hesitate, because of his civic, patriotic and progressive deep spirit, to pronounce himself about the most passionate problems of his age, as the education. He discerned – even if only intuitively - solutions that seem very current even today, after more than a century since his death. The several observations – as many as they are kept -, spread out in the age's press, point out the poet's conception, of a European level, about education. His teaching remarks, derived from a general ability of surprising the essential, allowed him to see education, in fact and in perspective, connected to science and culture, that he considered, generally speaking, in modern pedagogy's spirit, as fundamental agents, competing to form the personality.

Key words: teaching speech' currency and modernism.of Eminescu's; the relation between education, science and culture; the report between genotype and phenotyp; educability; intuitive education; creative spirit;

“The pupil is not a porter who overcharges his memory (...), but a human being who exerts his own powers of intelligence, strengthening his conceptual device.”

(M.Eminescu)

In an age when the dominant class, the foreign elements infiltrated in the key-jobs in administration and in the management of certain cultural institutions – like school – were not interested to assure the minimum of culture and they

de metaforizare și simbolizare poetică, fie că, dimpotrivă, îmbracă forma discursului teoretic (filozofic, științific, publicistic).

Impresia este, în consens cu o formulă hegeliană, aceea a descinderii în istorie a totalității unui spirit. O încununare parcă a sărbătorii cugetării și a simțirii noastre naționale. Asemenea lui Goethe, Eminescu s-a zidit pe sine în permanența unui triptic durabil (poezie-filozofie-știință), sublimând în absolut ipostazele fundamentale ale spiritului uman.

Pe de altă parte, dintr-un profund spirit al cetății, patriotic și progresist, poetul n-a ezitat să se pronunțe cu îndrăzneală, cu franchețea și competența-i recunoscute asupra celor mai multe dintre problemele litigioase ale practicii social-politice a vremii, întrezărind soluții care și azi ne apar ca deosebit de actuale.

Educația și învățământul s-au aflat, de la început, în raza sa de activitate și de interes. Ele nu l-au putut lăsa indiferent pe gânditorul care depășise iluminismul generos al înaintașilor, ce își închipuiau că sunt posibile „libertatea fără muncă, cultura fără învățătură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă”.

Într-o vreme în care clasa dominantă și elementele străine, infiltrate în posturile cheie din economie și administrație, subordonând cultura și instituțiile ei (între care școala) nu aveau interesul să pună la dispoziția tuturor mijloacele necesare culturalizării lor minime, necreând cadrul material-organizatoric pentru punerea efectivă în valoare a prevederilor legii învățământului general obligatoriu de atunci, Eminescu a început prin a întreprinde curajoase asumții ce țin, astăzi, de sociologia educației: analiza actului educațional în funcție de determinările contextelor sociale, cu impact asupra derulării activităților instructiv-educative, condiționarea socială a instituționalizării educației, locul și rolul educației în societate, relația dintre educație, știință și cultură, precum și efectele acestor componente fundamentale în construcția personalității.

Aflat în contact nemijlocit cu oamenii simpli de prin târgurile și satele țării, cărora le-a ascultat cu luare aminte poveștile, doinele, eresurile”abia înțelese, pline de-nțeleșuri”.

did not create the material-organizational framework for pointing out the foresights of the general-compulsory education’s law, Eminescu started by making brave generalizations that today are related to the education’s sociology: the analysis of the teaching phenomenon depending on the social conditions that determine the development of the instructive activity; the social conditioning to establish the instructive process; the education’s place and role in the society; the relation between education, science and culture and their contribution to develop the human personality.

Being in contact with simple people from the country’s fairs and villages, whose stories and melancholy Romanian folk songs he had listened carefully, the poet was interested to know very well their material existence. He agreed to be named a school inspector, as he confesses to T. Maiorescu, in a letter from June 18th, 1873, only because he wanted to know better the life style of the rural population: “I think I am able to give you correct information about the status and the life style, and also about the borders between it is possible to enlarge or widen the primary education¹”. This fact had place after the validation of the first law in Romania regarding the education’s organization (1864), and the poet could register its application’s consequences: all those democratic foresights such as the elementary education’s compulsoriness and gratuitousness, the secular character, the access to education, no matter the sex, etc, remained a simple law. This circumstance was generating abominable statuses in Romanian education’s field: the absence of school locals (many of the existent ones were in dereliction), the teaching staff usually recruited from the system’s political custom was inadequately prepared and symbolically paid, handbooks inadequate for an active instructive process, the low frequency as a

poetul era interesat să le cunoască îndeaproape și condițiile de viață. A acceptat să fie numit revizor școlar, după cum îi mărturisește lui T. Maiorescu, într-o scrisoare din 18 iunie 1875, numai pentru că dorea să cunoască mai bine modul de viață al populației rurale: „cred a fi în stare – scrie el – a vă da relații fidele asupra stării și traiului ei, precum și asupra marginilor între care ar fi cu putință a se lărgi sau a se adânci învățământul primar”.

Faptul se petrecea la puțin timp după intrarea în vigoare a primei legi cu privire la organizarea învățământului din țara noastră (1864), iar poetul a putut înregistra consecințele aplicării ei : toate acele prevederi cu caracter așa-zis democratic, între care obligativitatea și gratuitatea învățământului elementar, laicizarea, accesul egal la învățatură etc., au rămas, în mare parte, simplă literă de lege. O atare împrejurare genera, și pe mai departe, intolerabile stări de lucruri în terenul învățământului românesc de atunci: lipsa de localuri de școală, multe dintre cele existente aflându-se într-o deplorabilă stare de paragină. Personalul didactic, recrutat – practică veche, după cum se vede, din clientela politică a regimurilor aflate la putere - era necorepunzător pregătit și simbolic plătit, cel mai adesea lăsat la discreția unor primari agramați și obtuzi. I se adăugau acestei stări de lucruri, manualele inadecvate unui proces de instruire activ, frecvența scăzută ca urmare a sărăciei cronice ș.a.m.d.

Sunt numai câteva dintre stările de fapt care îl determină pe revizorul Eminescu să pronunțe cuvinte de o nespusă amărăciune: „Atât mediul social, cât și administrația fac ca școala să fie aproape un lucru de prisos”.

Împotriva unor astfel de realități, poetul se revoltă condamnând cu fermitate concepția degradantă a claselor superpuse, după care obligativitatea învățământului elementar nu ar fi decât o iluzie, având în vedere presupusa aversiune a populației sărace pentru învățatură.

În realitate, de vină era numai vânzarea gratuită a muncii copilului, obligat să lucreze „din zori până-n noaptea întreagă și târzie”,

consequence of chronic poverty etc. These are only some aspects that make the inspector Eminescu pronounce very sad words: “Both the social environment and the administration make the school to be almost useless¹”. Against certain realities, like these ones, the poet is revolted, firmly combating the debasing conception of superior classes, that says that the elementary education would remain an illusion, because of the so-called aversion for education of poor people, but – in reality – the only ones guilty for this were the free sale of child’s work, forced to work since morning till night for bread, if he was not an orphan, an existence – as we have many of them – hopeless and the unfeeling attitude of places that had to ensure the good going of the school. Our poet thought that the parents’ poverty, the bad food and clothes were the ones that forbidden poor children the access to education, and not the psycho-genetic discrepancies. Being sure that only a normal biological and mental development could guarantee the fullness of the intellectual development, he was thinking of radical solutions to eliminate the social evil, totally different of the politicians’ evil and even the culture and school people’s evil, that were confident that the education of the masses is enough to make the sufferance, the poverty, the illiteracy and the prejudices disappear. He was referring to a new social reorganization, other than the one founded on exploitation, where the work can be protected and encouraged and the parasitism and the administration’s abuses can be reclaimed.

Several observations – as many as they were kept from a big number of them, spread out on over one thousand of reports, daily notes, studies and articles published in “Iasi’s Messenger” and “The Time” – point out the poet’s European conception about education. Eminescu, as an educator,

în schimb pentru „o pâine neagră/ Frig și insomnie, lacrimi și boală” (*Viața*), de nu i se întâmpla să fie „un orfan, o existență cum sunt multe la noi – fără de speranță” (Sărmanul Dionis). Și nu în ultimul rând, atitudinea plină de nepăsare a unor foruri ce aveau datoria să asigure bunul mers al școlii.

Poetul nostru credea – și pe bună dreptate, încă de pe atunci – că nu discrepanțele psiho-genetice sunt cele care interzic copiilor proveniți din clasele de jos accesul la învățătură, ci „sărăcia părinților, hrana și îmbrăcămintea proastă”. Convins că numai o dezvoltare biologică și psihică normale ar putea garanta plenitudinea dezvoltării intelectuale, el se gândea la soluții radicale de eradicare a relelor sociale, cu totul diferite de cele ale politicianilor vremii și chiar ale unor oameni de cultură și de școală cu bune intenții, încrezători în ideea că este suficientă luminarea maselor prin învățătură, pentru ca suferința, sărăcia, analfabetismul și prejudecățile să fie de la sine înlăturate,

Era vizată, după cum se înțelege, o nouă organizare socială, alta decât cea fondată pe temelia șubredă a inegalității sociale, în care munca să fie apărută, încurajată și valorizată, iar parazitismul de consum și abuzurile administrației - vitriolate. Numai schimbarea contextelor politice era deci menită să determine un nou tip de școală.

Numeroasele observații – atâtea câte ni s-au păstrat dintr-un mare număr, risipite în peste o mie de rapoarte, procese verbale,

saw the education connected to science and culture and considered them fundamental agents that formed the personality. He established that the personality contains itself a contradiction; a borderless destination determined by all these things and he tried to solve, using arguments offered by the fine character, the report between the “education’s power” (involving the science and the culture) and on the other hand, the “human nature”: “We are addicted to the age, to the circumstances. Although, we feel free.”

There is not of course the time to enter into details here upon the way in which the report between genotype and phenotype was perceived in human being development. We have only to say, that despite some inadequacies (partly due to lectures from the German philosophy), like free will metaphysics, Eminescu talked about unusually modern for its times, which are current today also. His predictions that have been proven just from the scientific point of view – although they have been the object of a misrepresented pedagogic interpretation – confirm latest genetic researches² (Kimura) and psychogenetic (Pinget). The child is – it is understood – at the same time a product of heredity and environment: it cannot be looked at, as H. Wallon assures us “separately from the

însemnări zilnice și articole, publicate în *Curierul de Iași* și în *Timpul* – relevă concepția de nivel european a poetului despre învățământ și educație. Eminescu, în ipostază de pedagog, privea educația în strânsă conexiune cu știința și cultura, considerându-le, în ansamblu, agenți fundamentali de modelare a personalității. El a putut constata, de exemplu, referindu-se la conceptul de personalitate, ca rezultat al devenirii „întru ființă”, cum va spune mai târziu C. Noica, că aceasta „conține în sine o contradicție sau mai bine zis o antiteză; o destinație nemărginită, pe de o parte, determinată prin toate acestea în realitate”, și a încercat să rezolve, cu argumente oferite de ceea ce se știa până atunci și de bunul simț, raportul dintre „puterea educației”, implicând știința și cultura, pe de o parte, și natura umană, pe de altă parte: Ne simțim dependenți de epocă, de împrejurări, și cu toate acestea, înăuntrul nostru ne simțim pe noi înșine că suntem liberi”.

Desigur, nu este momentul să intrăm aici în amănunte privind modul în care era înțeles raportul dintre genotip și fenotip în construcția/devenirea ființei umane. Se cuvine doar să precizăm că, în ciuda unor inconsecvențe, explicabile, în parte, datorită lecturilor studenției din filozofia idealist germană, cum ar fi metafizica liberului arbitru, Eminescu avansa idei neobișnuit de moderne pentru timpul său, în bună măsură fiabile și astăzi. Previzunile lui, care s-au dovedit a fi corecte din punctul de vedere al științei – deși au constituit, în trecut, obiectul unor interpretări pedologice denaturate – confirmă cercetări genetice (Kimura) și psiho-genetice (Piaget) actualmente în vogă. Copilul este, se înțelege, deopotrivă, produs al eredității și al mediului. Nu poate fi privit, cum ne asigură H. Wallon, separat de mediul în care se desfășoară creșterea sa, dar nici nesocotită entitatea sa bio-psihică, faptul că există o matrice genetică și oricât de numeroase ar fi influențele mediului, el se păstrează pe sine într-un cadru al stabilității, neputându-se dezvolta în afara lui însuși.

Educabilitatea dobândește astfel de dimensiuni ce îi îngăduie pedagogului exemplar Eminescu încrederea în rosturile școlii văzută

environment in which its raising takes place”, but we cannot disregard the biopsychic entity neither, the fact that there is a “genetic memory” and no matter how numerous are the environment influences, it keeps himself in a framework of stability, without being able to develop outside himself²”.

Educability thus acquires sizes that allow the teacher Eminescu trust in the school meanings, seen as a kind of “gymnastics of man individuality”. Together with its pedagogical optimism, he integrates the issue of education in the sphere of culture, without these “complementary” notions overpose: “Culture alters human soul and every experience is the nutriment making a contribution to its preservation and internal life development”. Education purpose is to “cultivate hearth and habits” while “culture shall educate the mind”. Conclusion comes from itself: “Education is the culture of character, culture is education³”. It results that education focuses on moral personality, while culture takes into consideration intellectual personality. According to an old tradition, based on Cicero and Horatius, extended to modern ages, the concept of culture equally means education and the ideological side as well, cultivating soul faculties, but intelligence as well. Identically understood Eminescu the organic interdependence between education and culture. Without education, culture cannot be conceived, and culture, in its turn, is the moving force of education: “Culture is before all a certain state, a certain species of raising the spirit upon its manner to look at nature and primary life and won without educative cultivation, filling the soul with such objects of knowledge, going over direct and natural needs of life⁴”. Culture appears and is defined as opposed to nature: man is unity, synthesis between natural and spiritual. It transforms nature into culture,

ca un fel de „gimnastică a individualității omului”. În consens cu optimismul său pedagogic, el integrează problematica educației în sfera culturii, fără ca aceste noțiuni complementare să se suprapună: „Cultura prefăcându-se sufletul omenesc și fiecare experiență este un nutriment care contribuie la păstrarea ei și la desfășurarea vieții interne”. Scopul educației este „a cultiva inima și moravurile”, în timp ce „cultura are a educa mintea”. Concluzia decurge de la sine: „Educațiunea e cultura caracterului, cultura e educațiunea”

Rezultă că educația vizează personalitatea morală, în timp ce cultura are în vedere personalitatea intelectuală”. Potrivit cu o tradiție foarte veche, avându-i la origine pe Cicero și Horațiu, prelungită până în epoca modernă, conceptul de cultură presupune, în egală măsură, educația, ca factor de modelare, dar și conținutul ideatic, ca substanță a modelării, cultivarea facultăților sufletești, dar și a inteligenței.

Într-un mod identic va fi înțeles Eminescu întrepătrunderea organică dintre educație și cultură. Fără educație nu e de conceput cultura, iar cultura, la rândul ei, forța motrice a educației: „Cultura se numește înainte de toate o anumită stare și grad de dezvoltare a inteligenței, o specie anumită de ridicare a spiritului asupra manierei lui de a privi natura și viața primară și câștigată fără cultivare educativă, o împlinire a sufletului cu așa fel de obiecte ale cunoștinței, care trec peste trebuințele vieții cele nemijlocite și naturale”

Cultura ia, așadar, naștere și se definește în opoziție cu natura: omul este unitate, sinteză între natură și spirit. El transformă natura în cultură (o a doua natură), dar implicit se identifică pe sine; își descoperă, în fond, adevărata/propria natură.

La fel de subtile nuanțări aduce poetul și în legătură cu caracterul universalității culturii, în sensul în care specificul național în cultură e înțeles ca modalitate de ființare a universalului, spre deosebire de caracterul național al educației: „E multă diferență între educațiune și cultură. Așa, d.e., educațiunea străină implică spirit străin, cultura străină, ba”.

De pe o atare poziție se ridică Eminescu

but implicitly discovers itself; it actually discovers its real nature.

The poet brings subtle modulation regarding the culture universality character (the national specificity in culture is understood as a way of existing of the universe), unlike the national character of education: “there is a lot of difference between education and culture”, therefore, “foreign education implies foreign spirit, foreign culture⁵”. From a certain position raised Eminescu against the way in which the education of high-ranking boyars – “French mob” – who had forgotten its “language and habits through the cafes of Paris”, but pretended to represent the intellectual elite of the country. How sterile and fake seemed the French-like youth, educated in despise of work and everything national, is proven by the following verses in the *3rd Letter*: “It is there you put your fortune, youth/ Which took the Occident out of you, when there was nothing to take”. “Foreign culture – continues the poet – cannot harm man, because it goes through a character, an already formed hearth: education, raising is in that period of human direction when the still unformed hearth of man is similar to a piece of wax where you can imprint everything you want. When, in time, hearth gets rougher, you can no longer alienate it, you can only break it⁶”. A forced education, by foreign patterns, without considering the autochthon specificity, tradition and national history is very harmful: “A good school is that powerfully fastened in the realities of its countries, in the problems tormenting their people. The studies made in the country without any connection to its country are valueless studies⁷”. Thinking as such, Eminescu placed himself on the line of the Junimist critical spirit in the matters of culture and education.

Interesting dissociations are proved by the poet when trying to see a relation between education and culture, on one

împotriva felului în care se făcea educația pro-
tipendadei – „plebea franțuzită” –, care își
uitase până și limba și datinile prin cafenelele
Parisului”, dar pretindea că reprezintă elita
intelectuală a țării. Cât de steril și fals i se părea
poetului a fi tineretul franțuzit, pomădat și
monoclat, educat în disprețul muncii și a tot
ceea ce este național, o dovedesc, printre altele,
următoarele versuri, accentuat sarcastice, din
Scrisoarea III: „Acolo v-ați pus averea, tinerețele
la stos/ Ce-a scos din voi Apusul când nimic
nu era de scos ?”.

„Cultura străină - continuă poetul –
nu poate strica pe om, pentru că trece prin
prisma unui caracter, a unei inimi deja formate;
educațiunea, creșterea cade însă în periodul
acela al direcției omenești, când inima încă
neformată a omului seamănă unei bucăți de
ceară în care poți imprima ce vrei. Când inima,
cu vârsta, se împietrește, atunci nu o mai poți
ândrepta, o poți numai rupe”.

O educație forțată, după modele, străine,
fără a ține seama de realitățile și specificul
autohton, de tradiție și istoria națională este
profund dăunătoare: „O școală bună este aceea
care este profund înrădăcinată în realitățile
țării sale, în problemele care frământă poporul
său. Studiile făcute într-o țară care nu are nici
o legătură cu țara sa sunt studii fără valoare”.

Gândind astfel, Eminescu se situa vizibil
pe linia spiritului critic junimist în problemele
culturii și ale educației.

Disocieri interesante dovedește poetul
și atunci când încearcă să vadă o relație între
educație și cultură, pe de o parte, între educație,
știință și aplicație, pe de altă parte, în construcția
personalității umane: „Scopul culturii e în esență
individual, el se împlinește pe deplin și exclusiv
înăuntrul individului”, este deci subiectiv, în
timp ce „scopul fiecărei activități științifice
este general (...), trece peste persoana con-
lucrătorului, are, în consecință, un caracter
obiectiv”.

Într-o comparație – egal de sugestivă,
sub raportul plasticității ideii – cu miticul pom
al cunoștinței, suntem conduși spre o intuiție
aproape de viziunea modernă, a armoniei depline
dintre știință și cultură, a sintezei lor formative:

hand, between education, science and
application, on the other hand, in building
human personality: “The purpose of
culture is mainly the individual, it fully
and exclusively fulfils himself inside the
individual” – it is therefore subjective –
while the “purpose of every scientific
activity is general, (...), it goes over the
person of co-worker⁸”, and it thus has an
objective character.

In a suggestive comparison under
the report of the idea plasticity, with the
mythical tree of knowledge, we are lead
towards an intuition, close to modern
vision, of full harmony between science
and culture, of their formative syntheses:
“trunk and roots are the bearers of
sciences, learned; natural life, seen
beautiful and smelling in leaves, flowers
and fruit, it is the general culture resulting
from the processes⁹”. We understand here,
that exterior circumstances of objective
world, examined by sciences have to be
connected to those interior, individual
components sublimated into culture, due to
the act of knowledge, so that man be able
to face surviving requirements because
“where the lonely learned want to produce
or perpetuate the culture of intelligence,
either in children education and in literary
influence upon the audience, there the
semi-dogmism and emptiness (empty
phrase) are close: any root of science has
to start from the science itself: we cannot
sow flour, but only wheat to get flour¹⁰”.

Such ideas, pleading for the
supremacy of the reality truth had the
purpose of cultivating a mentality, on one
hand – laic, in a school that was still under
the power of prejudices and superstitions –
on the other hand – realistic, without
forgetting that the universities and high
schools of the time practiced a
predominantly theoretical education
(cultural) not in favour of sciences,
economy, trade, craftsmanship. From this
point of view, Eminescu was the
intellectual that – without decreasing the

„trunchiul și rădăcinile sunt purtătorii consistenței ai științei, învățații; viața firească, văzută frumoasă și mirositoare în funze, flori și fructe este cultura generală care răsare din cele procese”.

În alegem de aici că împrejurările ex-terioare (ale lumii obiective), cercetate de științe, trebuie să fuzioneze cu acele componente inte-rioare, individuale, sublimite în cultură, ca urmare a actului cunoașterii, astfel încât omul să facă față cerințelor supraviețuirii, fiindcă „unde numai cei culți singuri vor să producă și să perpetueze cultura inteligenței, fie în educațiunea copiilor or în influența literară asupra publicului, acolo semidoctismul și plecaciunea (faza goală) sunt aproape: orice răsad al culturii trebuie să pornească de la știința însăși; nu se poate semăna făină, ci numai grâu pentru a fiină”.

Astfel de idei, pledând pentru supremația adevărului realității aveau drept țel să cultive o mentalitate, de o parte - laică, într-o școală aflată încă sub puterea prejudecăților și a superstițiilor, de alta – realistă, neuitându-se că în liceele și universitățile vremii se practica o pregătire predominant teoretică (culturală), în defavoarea științei, a economiei, comerțului, meșteșugurilor etc.

Eminescu s-a situat, din acest punct de vedere, pe poziția intelectualului care, fără a minimaliza valoarea formativă a moștenirii culturale a trecutului, susține cu argumente temeinice necesitatea unui învățământ real-aplicativ, în măsură să satisfacă nevoile de progres ale națiunii.

Înțelegând într-un mod cu totul avansat această exigență a integrării educației cu știința și cultura, Eminescu a ajuns, pe drept cuvânt, să fie considerat ”omul plin de idei pedagogice și sociale de neînțeles pentru contemporani”. Concluzia sa fundamentală era că omul devine om numai prin efectul educației. Educația face posibilă desprinderea de sine, meditația și intervenția asupra propriei deveniri, potrivit unei finalități anume. Pedagogia, după cum suntem asigurați, într-o dispută a poetului cu așa-ziișii adepți ai pedagogiei de atunci, are rolul „de a indica nu ce cunoștințe trebuie predate,

formative value of the past cultural inheritances – supported with grounded arguments the need for a real applicative education, to the extent of meeting the needs for progress of the nation. We cannot tell today that the central matter of perfecting the education is actually the building of a complex profile of the young generation (scientific and humanistic at the same time), for modern man – as the poet used to think for his age) – be able to foresee the impact with future unpredicted situations.

Understanding this logical requirement of education in a progress way with science and culture, Eminescu was considered the “man full of pedagogic and social ideas that could not be understood by contemporaries¹¹”. His fundamental conclusion was that man becomes a man through the effect of education, understood – in a broader sense – as a transmission of its experience created from one generation to another, as an effort to humanization through progress. Education makes it possible to detach from oneself, meditate and intervene in its own becoming, self-determination as a species for the future. The entire process, implying the idea of development cannot happen at random, but directed, according to a certain finality. Pedagogy, as we know, in a poet’s dispute with the so called supporters of modern pedagogy back then, has the role of “indicating” not the knowledge to be taught, but its teaching way, for influencing the character¹²”. Considering its practical specificity, he thought of pedagogy not as a science – and in any way, not a normative one – but especially as an art, for helping the child, guiding him to understand in a certain way the way in which knowledge he receives and imprinting in him a moral behaviour.

Eminescu did not stop at the level of fundamental (theoretical) considerations, of education sociology and philosophy. Taking the position of school

ci modul lor de predare, pentru a înrâuri asupra caracterului”. Având în vedere specificul ei practic, Eminescu concepea pedagogia nu atât ca o știință – și, în orice caz, nu una cu caracter normativ –, cât mai ales ca o artă, prin care copilul este ajutat, îndrumat să înțeleagă într-un anumit fel cunoștințele ce i se comunică, imprimându-i-se, concomitent, o conduită morală.

Eminescu nu a rămas însă la nivelul considerațiilor fundamentale (teoretice), de sociologie și filozofie a educației. Preluând funcția de revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui, într-un moment dintre cele mai dificile pentru istoria învățământului românesc (îndeosebi a celui primar), între 1 iulie 1875 și 4 iunie 1876, el a trebuit să întreprindă, determinat de împrejurări, observații practice, aplicate, operative.

Dincolo de cerințele acute ale școlii, de opoziția ireductibilă față de administrație, de intervențiile energice în problema încadrării școlilor cu personal didactic corespunzător, preocuparea de bază care a stat în atenția proaspătului și exigentului revizor școlar, când a controlat procesul instructiv din raza sa de interes, a fost aceea a perfecționării activității didactice propriu-zise. Pentru a se opune în mod hotărât unui învățământ rudimentar, care se practica în voie în școala vremii, Eminescu a trebuit să se sprijine, în primul rând, pe principiile pedagogice și didactice clasice pe care le asimilase în contextul formării sale în universitățile din Viena și Berlin (Komensky, J.Locke, Rousseau, Pestalozzi), valorificând, în același timp, ideile pedagogilor contemporani (Herbart, în special, și Froebel).

Punând astfel la contribuție precepte curente în epocă – adică acele „modele” orientative („prototipuri”), pe care se sprijină organizarea și dirijarea activității de instrucție – educație, precum și legile științei, „bazate pe observații, prin simțuri și judecată, poetul s-a aflat foarte aproape de o sistematică a principiilor general-valabile ale pedagogiei moderne. Primul dintre ele, pe care, de altfel, poetul îl considera fundamental, se referă la învățarea conștientă, adică „priceperea” obiectelor predate, nu memorarea de reguli abstracte și de cuvinte. Este, bineînțeles, condamnat învățământul

reviser for Iasi and Vaslui counties, at one of the most difficult times in the history of Romanian education (especially the elementary one), between 1st of July 1875 and 4th of June 1876, he had to make, determined by circumstances, practical, applied, operative observations. Besides the school requirements, the irreducible opposition to management, powerful interventions in the matter of schools provision with adequate personnel, the main concern of the fresh and exigent school reviser, while controlling the instructive process in its field of activity was of perfecting the actual didactic activity. For being able to definitely oppose a poor education, practiced at that time in schools, Eminescu had to support mainly on the classical pedagogic and didactics principles, that he had assimilated within its great culture (Komensky, Locke, Rousseau, Pestalozzi), capitalizing then the ideas of modern educators (Herbart and Froebel). Joining current concepts at the time – meaning those orientative “patterns” (“prototypes” for supporting organization and management) of the instruction- education activity, as well as sciences laws, “based on senses and judgement”, the poet was close to a systematic of generally valid principles of modern pedagogy. The first of them, that he considered fundamental refers to conscious learning, meaning “understanding taught subjects”, not “memorizing abstract rules and words¹³”. He accuses “mechanic” and “routine” education in the name of the phrase: “Everything with a meaning, nothing dead, nothing mechanically”. In different circumstances, Eminescu speaks every time about this principle in different ways. He was convinced that only an authentic acknowledgment was meant to provide an understanding of cognitive data in the architecture of personal thought of the child and even the possibility of building new structures on the mental plan: “the student

„mecanic” și „rutinar”, în numele devizei: „Toate cu înțeles, nimic mort, nimic mecanicește”

În diferite împrejurări, Eminescu revine, de fiecare dată în alt chip, asupra acestui principiu. El avea convingerea fermă că numai o conștientizare autentică era menită să asigure integrarea datelor cognitive în arhitectura gândirii proprii a copilului și chiar posibilitatea construirii de structuri noi pe plan mintal: „elevul nu e un hamal care-și încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub care geme, ci un care eserecită puterile proprii ale inteligenței, întărindu-și aparatul intelectual”. Școala, la rândul ei, „n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine”.

Eminescu se numără printre primii la noi, care nu numai că a teoretizat, dar a depus eforturi energice și susținute pentru introducerea învățământului intuitiv, atunci când „puțini știau să-l aplice”, propunând metode de predare, bazate pe un bogat material factual, corespunzător cu dezvoltarea mentală a celui ce învață. Principiul intuiției, „această regulă de aur a cunoașterii” era înțeles de poet ca interacțiune între concret și abstract în activitatea de instrucție și educație: „calitatea cunoștințelor consistă în deplina înțelegere a celor știute și pentru a fi pe deplin înțelese, mai ales pentru copii trebuie să fie intuitive...”.

Evident, poetul nu înțelegea un învățământ intuitiv în sine. Percepția senzorială reprezenta, în concepția sa, un proces complex de reflectare nemijlocită a realității, dar care se finalizează și se complineste concomitent cu experiența cognitivă.

Nu a fost neglijat, în fine, nici principiul activității proprii a copilului, de mare actualitate în învățământul modern. Promovându-l, împotriva intelectualismului sec, dogmatismului herbartian, Eminescu se înscria printre reprezentanții școlii active ai secolului (J. Dewey, Dalton, E. Kay ș.a.).

Și ca poet, el a intuit în versuri lapidare, de o mare expresivitate artistică, spiritul nelimitat creativ al copilului, în permanență înclinat să recreeze, asemenea unui mic demiurg, lumea: „Pe cuptorul uns de humă și pe coșcovii pereți/ Zugarăvit-a c-un cărbune copilașul cel isteț/

is not a carrier loading its memory with bags of shells of foreign ideas, but a man exercising the actual powers of intelligence, strengthening the intellectual apparatus”. School, in its turn, “should not be a storage room of foreign knowledge¹⁴”.

Eminescu is amongst the first in our country to have theoretized and made supported efforts for introducing intuitive education, when “very few knew how to enforce it”, proposing teaching methods, based on a rich, factual material, adequate to the learner’s mental development. The principle of intuition, “this knowledge gold rule” was understood by the poet as an interaction between real and abstract in the instruction and education activity: “knowledge quality is in the full understanding of those sciences and for being completely understood, especially for children, it has to be intuitive...”¹⁵. Obviously, the poet did not understand an intuitive education per se. The sensorial perception was a complex process of direct reflection of reality, finished and complying at the same time with cognitive experience.

The principle of the child’s proper activity was not neglected either, as it has great actuality in modern education. By promoting it against intellectualism, Herbartian dry dogmatism, Eminescu was among the representatives of the active school of the century (J. Dewey, Dalton, K. Kay). As a poet, he saw in lapidary verses, of a great metaphoric expression, the child’s unlimited creative spirit, tending all the time to recreate humanity as a small demiurge: “On the loam oven and on peeled walls/ The smart child painted with coal/ Little pigs with round tails and stick instead of legs/ Just like it suits a little nice pig” (Calin – pages of a story). Giving priority to the child’s action and creativity, Eminescu was looking for free, individual development of personality without falling to the extreme of a limited understanding of the child’s psychic: “No man get

Purceluși cu coadă sfredel și cu bețe-n loc de labă/ Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă" (*Călin – file de poveste*).

Acordând prioritate acțiunii și creativității copilului, Eminescu viza, în fond, dezvoltarea liberă, individuală a personalității, fără însă a cădea în extrema unei înțelegeri limitate, biologizante a psihicului copilului: „Nici un om nu se întărește citind un tratat de gimnastică, ci făcând exerciții; nici un om nu se învață a judeca citind judecățile făcute de alții, ci judecând singur”.

Era, așadar, promovată ideea îndrăzneț a situării celui ce învață pe o poziție selectivă în raport cu influența educativă, pentru că „odată interesul inteligenței trezit pentru obiecte, odată simțurile și judecata desprinse de observație, elevul ajunge, prin gândire proprie, la rezultate care nu stau în carte”.¹⁷⁾

Deși nu a reușit să închege un sistem pedagogic articulat, asemenea unora dintre marii gânditori ai veacului său, după cum lucrul nu i se întâmplase nici în filozofie (răgazul vieții a fost prea neîndurător cu destinul său), Eminescu a luminat prin covârșitoarea sa personalitate un moment remarcabil din istoria pedagogiei și a învățământului românesc. Nu atât excesul de personalitate (geniul, clarviziunea sa înăscută) – după cum au încercat să acrediteze unii cercetători din trecut - cât mai ales lucrul temeinic, cunoașterea profundă, directă a realităților vremii, probitatea morală și uitarea de sine în tot ceea ce avea de făcut, l-au ajutat pe poet să fie considerat printre marii noștri precursori și în acest domeniu. Astăzi ne uimește faptul că, după trecerea unui secol și mai bine, multe dintre adevărurile sale pedagogice și de sociologie a educației, ca și altele venind dinspre filozofie sau știință, își păstrează nealterate, întreaga lor actualitate, fiindcă au devenit fundamentale; s-au înscris adică definitiv în panteonul culturii noastre naționale.

Bibliografie

1. “Timpul”, 17th of February 1880.
2. Zoe Dumitrescu – Busulenga, *M. Eminescu*, Bucharest, Youth Publisher, 1963; p. 164
3. M. Eminescu, *Pedagogic writings*,

stronger by reading a gymnastics treaty, but by exercising, no man learns to judge by reading judgements made by others, but by judging alone¹⁶⁾. He promoted therefore the idea of placing the learner on a selective position in connection to the educative influence because “once the interest of intelligence focuses on objects, once senses and judgment from observation, the pupil achieves results that are not written in the book, through its personal thought¹⁷⁾”.

Although he did not manage to put together an articulated and explicit pedagogic system, like the great thinkers of its age, just like the think could not be finished for him in philosophy (life was too short for him), through its great personality, Eminescu enlightened a remarkable moment in the history of pedagogy and Romanian education. It was not the excess of personality, genius, born forecasting – as some researchers in the past have tried to prove¹⁸ – that helped him to be considered one of our greatest predecessors in this field also, but especially his through work, based on the actual knowledge of reality, scientific probity, passion and self forgetting in everything he did.

Today, we are amazed by the fact that, after a century, many of its pedagogic and sociologic truths of education keep their entire actuality unaltered, their entire actuality, because they have become fundamental, and have been irrevocably registered in our national culture pantheon.

Bibliography

1. “Timpul”, 17th of February 1880.
2. Zoe Dumitrescu – Busulenga, *M. Eminescu*, Bucharest, Youth Publisher, 1963; p. 164
3. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, Bucharest, Junimea Publisher, Iasi, 1977, p. 17;
4. M. Eminescu, *Pedagogic writings*,

- Bucharest, Junimea Publisher, Iasi, 1977, p. 17;
4. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 89.
  5. Th. Chiricuta, *Eminescu, educator*, Botosani, 1987
  6. H. Wallon, *From action to thought*, Bucharest, Scientific Publisher, 1984, p. 137
  7. J. Piaget, B. Inhelder, *Child's psychology*, Bucharest, E.D.P., 1972
  8. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 89.
  9. *Idem*, p. 96-97
  10. *Idem*, p. 89
  11. *Idem*, p.89
  12. *Idem*, p. 197
  13. *Idem*, p. 89
  14. *Idem*, p. 102
  15. *Idem*, p. 103
  16. G. Calinescu, *M. Eminescu, Studies and articles*, 1984, p. 114
  17. "Timpul", 11th of October 1878
  18. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 91.
  19. "Timpul", 12th of July 1880
  20. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 124.
5. Th. Chiricuta, *Eminescu, educator*, Botosani, 1987
  6. H. Wallon, *From action to thought*, Bucharest, Scientific Publisher, 1984, p. 137
  7. J. Piaget, B. Inhelder, *Child's psychology*, Bucharest, E.D.P., 1972
  8. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 89.
  9. *Idem*, p. 96-97
  10. *Idem*, p. 89
  11. *Idem*, p.89
  12. *Idem*, p. 197
  13. *Idem*, p. 89
  14. *Idem*, p. 102
  15. *Idem*, p. 103
  16. G. Calinescu, *M. Eminescu, Studies and articles*, 1984, p. 114
  17. "Timpul", 11th of October 1878
  18. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 91.
  19. "Timpul", 12th of July 1880
  20. M. Eminescu, *Pedagogic writings*, p. 124.